
KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

SZOCIALISTA ÉPÍTÉSÜNK KÉRDÉSEI

Edvard Kardelj: Problemi naše socijalističke izgradnje. Pripremljeno za štampu u Kabinetu Edvarda Kardelja, knjiga X. Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1980.

A Szocialista építésünk kérdései című sorozat Kardelj tanulmányainak, beszámolóinak, cikkeinek és interjúinak válogatását tartalmazza. A sorozat 1954-ben, majd három évtizeddel ezelőtt indult három kötettel. Az első kettő belpolitikai, a harmadik kötet pedig külpolitikai kérdéseinkkel foglalkozik és válogatást nyújt a szerző háború utáni, különkiadásban meg sem jelentetett munkáiból. A szerző a közlésre adott kéziratokat úgy véglegesítette, hogy azokat rendszerint tömörítette, elhagyva a napi jellegű részleteket és azokat az adatokat és táblázatokat, amelyek nem időállóak, helyenként bővített is az érthetőség és szabatosabb megfogalmazás érdekében. A sorozat utolsó, még a szerző által sajtó alá rendezett kötete, a 9. volt, amely 1974-ben jelent meg és az 1969 januárjától 1973 májusáig keletkezett munkák válogatását tartalmazza. A kötet tartalma főleg az 1974-es alkotmány előkészítése és általában politikai rendszerünk fejlesztése.

Hosszabb szünet és Kardelj halála után, 1980-ban kiadásra került a sorozat 10. kötete. Tekintettel arra, hogy a kéziratokat már nem a szerző, hanem kabinetjének szakemberei rendezték sajtó alá, így a kötetben közölt munkákat csak stílárisan javították. A tizedik kötet szintén a kilencedik kötet időszakában keletkezett munkákat tartalmazza, de azokat, amelyek nem vonatkoznak közvetlenül az 1974-es alkotmány előkészítésére. A könyv szerkesztői még két kötetet fognak megjelentetni Kardelj munkáiból, amelyek az 1973–1979-es időszakból származnak. Az egyik

könyv ezek közül is a belpolitikai kérdésekkel foglalkozik majd, a másik pedig a nemzetközi viszonyokat tárgyalja. Ezzel ez az 1954-ben indított sorozat nemcsak kiegészül, de le is zárul. 1982 decemberében a belgrádi BIGZ kiadóvállalat bejelentette, hogy 1983-ban megjelenteti a Szocialista építésünk kérdései című sorozat utolsó előtti kötetét.

A Szocialista építésünk kérdései című, most már 12 kötetre véglegesített sorozaton kívül még két jelentős sorozatot adtak közre szerbhorvát nyelven Edvard Kardelj műveinek válogatásából. Az utóbbi két sorozat hét, illetve öt kötete egyszerre jelent meg 1979-ben, posztumusz kiadásként. A hétkötetes sorozat címe Válogatott művek, azaz, hogy minden kötetnek tematikus alcíme is van. Ez a sorozat Edvard Kardelj legreprezentatívabb gyűjteményes kiadása, kiadó pedig a belgrádi Komunist Kiadó Központ. A sorozat szerkesztő bizottságával a már nagybeteg szerző szorosán együttműködött, s így alkotásainak a legjavát adta, bár egy-egy szűkebb témára vonatkozóan a megjelentetett irodalom nem teljes. A másik sorozat Önigazgató gyűjtőcím (öt kötetben), témákra taglalva, Szarajevóban jelent meg hazánk kilenc tekintélyes kiadóvállalatának összefogásával.

Megállapítható, hogy a három sorozat kiegészíti egymást, s noha a közölt irodalom kisebb részében fedí egymást, lényegében önálló sorozatokról van szó, amelyek közül a legátfogóbb a Ko-

munist Kiadó Központ 7 kötetes 1979-ben megjelent sorozata.

A most tárgyalt Szocialista építésünk kérdései című sorozat 10. kötete meglehetősen egységes tárgyú munkákat foglal össze. Az 500 oldalnyi kötet Kardelj átfogó tanulmányával indul A munkásosztály, a bürokratizmus és a Jugoszláv Kommunista Szövetség címmel (7—70. o.). A kötetnyitó tanulmány egy 1967 októberében megtartott belgrádi tanácskozás anyaga, amelyet utólag egészített és bővített ki a szerző. A tanácskozás a munkásosztályunkban és az élcsapatában végbemenő változásokat vizsgálta. Annak idején a JKSZ folyóirata is nyilvánosságra hozta ezen tanácskozás anyagának színe-javát. Ezáltal a kötet zárórésze Kardelj fejtegetését tartalmazza, amelyet 1972. szeptember 18-án a Mosztár környéki községek politikai aktívája előtt mondott el. A kötetben ez a szöveg Nem az „erős kéz”, hanem a szilárd szocialista demokrácia címet kapta (469—493. o.). Ebben a fejtegetésben az akkori idők anarcholiberalizmusának eszmei tételével számol le, bemutatva a JKP, illetve a JKSZ eszmei harcának folytonosságát a dogmatikus irányzatok ellen és az anarchista elhajlásokkal szemben. Szembeszegül azokkal a téves és káros nézetekkel, melyek szerint az anarcholiberalizmus hátrérbe szorításával és eszmei-politikai nézeteinek megcáfolásával lehetőség kínálkozik a dogmatikus és etatisztikus nézetek és törekvések feltámasztására. Emlékeztet Kardeljnek az a fejtegetése (475—477), amely a JKSZ erősödő szerepét támadó jelszavak osztályhátterét világítja meg, utalva arra, hogy ezek lényegében a munkásosztály társadalmi befolyását és politikai rendszerünk osztályjellegét veszélyeztetik.

Ebben a kötetben kerül közlésre Kardeljnek két jelentős és más szerzők munkájával többször megjelentetett tanulmánya is. Ezekben Tito életművét elemzi, s ezzel együtt forradalmunk alakulásának lényeges mozzanatait, valamint a jugoszláv marxisták hozzájárulását a marxizmus elméleti továbbfejlesztéséhez világviszonylatban. Az első munka Kardelj beszámolója (71—125. o.) a JKSZ KB ünnepi ülésén, amelyet

1967. december 28-án tartottak meg Belgrádban. Ennek a több mint 50 oldalas tanulmánynak a címe: Tito és a Jugoszláv Kommunista Párt. A másik Titóval foglalkozó tanulmányát (392—428. o.) Kardelj 1972 májusában jelenteti meg a Narodna armija című lapban, Tito 80. születésnapja alkalmával, Tito a történelem keresztútján címmel.

A közölt források, beszámolók és nyilatkozatok forradalmi fejlődésünk igen mozgalmas időszakából származnak. Ez az az idő, amikor már megreformáltuk szövetségi államrendszerünket, amikor heves ellenállásba ütközik az öngazgatás továbbfejlesztése, s ennek az ellenállásnak az eszmei-politikai kifejezőjeként előretörnek az anarcholiberalista nézetek, bizonyos környezetekben pedig megerősödik a nacionalizmus. Igaz, ugyanekkor a JKSZ hathatós ellenintézkedéseket is foganatosít: az 1971. évi, januári alkotmánymódosításokkal átérünk a társult munka rendszerére; 1971 nyarán Szarajevóban megtartják az öngazgatók második kongresszusát; a Kommunista Szövetség rendezí sorait, megerősíti társadalmi szerepét és eszmei-politikai befolyását, s végül ebben az időszakban az előretörő anarcholiberalizmust és a nacionalizmust eszmeileg és politikailag szétzúzzuk. Ebben a társadalmi helyzetben és légkörben Kardelj állandóan figyelemmel kíséri az égető kérdéseket, s elméleti vizsgálódásai távlatokat nyitnak, mert a felmerült kérdéseket mindig a lényeges tényezők szerepével és felfejlődésével kapcsolja egybe. Így elemzi a munkásosztály szerepét és fejlődését, a Kommunista Szövetség munkamódszerét, eszmei-politikai befolyásának és társadalmi szerepének növelését, valamint az öngazgatás továbbfejlődését mint termelőviszonyt meghatározó, de a politikai erőviszonyokat is alakító folyamatot, és ezzel együtt egész politikai rendszerünk továbbfejlődési lehetőségeit, ami azután az 1974-es alkotmányban jórészt meg is valósul.

Noha a soron levő 11. és 12. kötet anyagát ugyanabból az időszakból meríti, amikor Kardelj legjelentősebb monográfiáit jelentettem meg, azért reméljük, hogy ezek a könyvek sem ma-

radnak el tartalmilag a 10. kötet mögött. 1972-ben hagyta el ugyanis a sajtót A társadalmi tulajdon ellentmondásai korunk szocialista gyakorlatában c. monográfiája, amelyet az úvidéki Forum magyar nyelven is közreadott a Szocialista öngazgatás (1976) című kötetében (191—316. o.). Továbbá 1976-ban kapta kézhez az olvasó Az öngazgatású tervezés rendszere című monográfiát. 1977-ben A szocialista öngazgatás politikai rendszerének fejlődési irányai című monográfiával gya-

rapodnak a Kardelj-művek. Ennek magyar nyelvű első kiadása még ugyanabban az esztendőben, második magyar nyelvű kiadása pedig 1982-ben jelent meg. Negyedik monográfiáját Kardelj 1978-ban adja közre A szabad társult munka címmel.

Meggyőződésünk, hogy a Szocialista építésünk kérdései című sorozat két zárókötetei is, amely már nem fog sokat várni magára, lényeges mondanivalójával tovább gazdagítja a hazai marxista irodalmat. *Rebák László*

A MAI JUGOSZLÁV TÁRSADALOM — A VÁLSÁG OKAI ÉS A KIÚT

November folyamán kapta kézhez az olvasó a Belgrádban megjelenő Sociologija folyóirat 1982. évi 2—3. számát. Benne azokat a beszámolókat közlik, amelyek a szociológusok 1982. május 27-e és 28-a között, Ljubljanában megtartott kerekasztal-értekezletén hangzottak el. Az értekezlet témája a jugoszláv társadalom válsága és a válságból való kiút keresése volt.

A társadalomtudósok körében rendkívül nagy érdeklődést váltottak ki a Sociologija e számában megjelent írások. Az utóbbi tíz évnek ez a legvitatottabb száma, és ha még egyszer annyit nyomtak volna is a lapból, mint amennyit szoktak (1100), akkor sem tudták volna minden vásárlói igényt kielégíteni.

A folyóirat szerkesztői, részéről azonban kissé furcsa, hogy az eddigi gyakorlattól eltérően az írásokat követően elmaradt az idegen nyelvű összefoglaló. (Szaklapról lévén szó, erről nem lett volna szabad megfeledkezniük.) A kétoldalas bevezetőben — amelyet angol nyelvre is lefordítottak — általánosságban utaltak ugyan a megjelent írások tartalmára és az anyagiak hiányára, de ezek nem pótolják vagy igazolják az említett mulasztást.

A szociológia egyik feladata, hogy bírálja a társadalom negatív jelenségeit. Nos, bírálatból ez alkalommal nem volt hiány, bár a megjelent írások mö-

gött kevés empirikus kutatómunka van, ami mintegy természetes következménye a hazai szociológia pangásának.

A kerekasztal-értekezlet szervezésének oroszánrésze a Szlovén Szociológiai Társaságra hárult. A szervezők nem hívtak nagy közönséget, és majdhogynem titokban szerveződtek, de annál jobban ügyeltek arra, hogy az előadók neves jugoszláv szociológusok legyenek. Mivel a jugoszláv szociológia eminens szakemberei Belgrádban, Zágrádban, Splitben és Ljubljanában élnek, így az írások szerzői is ezekből a városokból valók. Zágrábból a szokottnál kevesebben érkeztek, viszont Szkopjéból két kevésbé ismert szociológus, Jakim Szinadinovszki és Tomiszlav Csokorovszki is jelentkezett. Szarajevóból és Titogradból, Újvidékről és Pristinából viszont egyetlen beszámoló sem futott be.

A megjelenő írások közös megállapítása, hogy a jugoszláv társadalomban már több éve általános válság van.¹ E válság viszont azért tűnik csupán gazdaságinak, mert ezen a téren a legszembetűnőbb.

Srdan Vrcan spliti szociológus szerint egyes negatív jelenségek, mint az infláció, a gazdasági fejlődés megtorpanása, az egyenlőtlen gazdasági fejlődés, a munkatermelékenység stagnálása, a külfölddel szembeni fizetési képesség rosszabbodása, a célszerűtlen beruházások stb. már régebben is jelen voltak a jugo-